

RAWLINGS EN DE REVOLUTIE IN GHANA

Ghana is de laatste jaren in het nieuws gekomen via staatsgrepen en de gedwongen terugkeer van Ghanese gastarbeiders die Nigeria werden uitgewezen. Op 31 december 1981 vond een staatsgreep plaats. Niet zozeer de staatsgreep, maar de man die deze leidde trok de aandacht. Kapitein Jerry Rawlings had namelijk reeds eerder (in 1979) een coup gepleegd, waarna hij acht hoge legerofficieren, waaronder drie voormalige staatshoofden, liet executeren. Uit de omringende landen en uit het Westen kwamen afkeurende reacties. Nederland ging er zelfs toe over om de toegezegde ontwikkelingshulp voor onbepaalde tijd op te schorten. Niet alleen vanwege de executies, maar ook omdat, met Rawlings, linkse ideeën in Ghana hun intrede deden. Rawlings was geïnspireerd door het Libische model. Na zijn tweede staatsgreep verklaarde Rawlings, dat hij nu een echte revolutionaire omwenteling tot stand wilde brengen. Piet Konings behandelt hier de achtergronden en de gevolgen van deze omwenteling. Hij gaat vooral in op de verschillen tussen de beide staatsgrepen en op de reacties van de bevolking. Konings was tijdens de eerste staatsgreep en in juli van dit jaar in Ghana.

Rawlings en de Revolutionaire Militaire Raad, 4 juni-24 september 1979

Ghana kende tot nu toe een roerige geschiedenis. Sinds de onafhankelijkheid in 1957 hebben staatsgrepen een einde gemaakt aan vele en zich op verschillende ideologieën baserende regeringen, die Ghana probeerden te besturen. De eerste staatsgreep in februari 1966 wierp het bewind omver van de socialistisch georiënteerde Convention Peoples Party die onder leiding stond van de legendarische vader des vaderlands, Kwame Nkrumah. Een tweede machtsgreep in januari 1972 bracht de pro-westerse en kapitalistisch georiënteerde regering onder aanvoering van professor Busia ten val. Kolonel Acheampong kwam aan de macht en werd voorzitter van de Opperste Militaire Raad, het hoogste uitvoerende orgaan. Na veel onderling gekibbel werd Acheampong

in 1978 gewipt door luitenant-generaal Akuffo. Deze heeft niet lang kunnen genieten van zijn macht en werd in juni 1979 door Rawlings en de zijnen op een zijspoor gezet en zelfs later geëxecuteerd. Op het eerste gezicht lijkt deze staatsgreep van Rawlings niet te verschillen van de voorafgaande. Alle machtsgrepen hadden gemeenschappelijk dat ze werden uitgevoerd in perioden van crisis in de Ghanese politieke economie en ten tijde van ontevredenheid binnen het leger. Zo ook deze. Het uitzonderlijke van Rawlings ingreep was echter dat voor de eerste keer in de geschiedenis de macht niet werd gegrepen door hoge legerofficieren maar door lagere rangen in het leger.

Ten tijde van de coup van Rawlings bevond de Ghanese economie zich in een enorme crisis. De ontevredenheid binnen het leger over het gevoerde beleid was groot. De Militaire Raad voerde de reeds wankelende economie, die grotendeels afhankelijk was van de opbrengsten van cacao, mineralen (goud, aluminium) en hout, nog dieper in het moeras. De export van cacao, verreweg de grootste leverancier van deviezen, bracht in de loop van de tijd steeds minder op. Debet hieraan zijn niet zozeer de prijsschommelingen op de wereldmarkt, alswel de toenemende uitbuiting van de cacao-boeren door de staat. De cacao-boeren die steeds zwaarder belast werden door de staat weigerden nog langer te investeren in de cacao-teelt, wat leidde tot een aanzienlijke vermindering in het produktienivo. De cacao-boeren produceren thans minder dan de helft van wat in het begin van de jaren zestig werd gerealiseerd. Bovendien werden de cacao-gelden vaak niet productief geïnvesteerd door de staat. Een aanzienlijk gedeelte werd gebruikt voor de financiering van het steeds groter maar tevens inefficiënter wordende ambtenaren- en staatsapparaat. Ook werd er op grote schaal legermateriaal aangeschaft ten einde de groeiende onrust het hoofd te kunnen bieden. Veelvuldig werd de staatskas door leden van de Militaire Raad en de hogere ambtenaren als een verlengstuk gezien van de eigen portemonnaie en poogden zij op deze wijze hun politieke machtsbasis een economische ondergrond te geven. Er werden met deze staatsgelden niet alleen dure luxe auto's aangeschaft, maar ook aandelen in buitenlandse bedrijven gekocht, grote gemechaniseerde boerderijen opgezet of investeringen in handelsondernemingen gefinancierd.

Tekorten op de overheidsuitgaven werden 'aangevuld' door leningen van de banken en het op grote schaal drukken van nieuwe bankbiljetten. Zoals te verwachten viel, trad er een nauwe korrelatie op tussen de toename van het geldaanbod in de economie en het inflatiecijfers. Gedurende de jaren van de Busia-regering (1969-72) steeg het geldaanbod met gemiddeld 7,5 procent terwijl de consumptieprijzen met 4,8 procent toenamen. In het jaar 1977-78 echter groeide het geldaanbod 70-80 procent terwijl de consumptieprijzen zelfs meer dan 100 procent stegen. Pogingen om de prijzen in de hand te houden waren gedoemd te mislukken in een situatie van importbeperkingen en chronische tekorten aan industriële en agrarische inputs en essentiële consumptiegoederen. De geïmporteerde goederen werden niet ver-

handeld via staatsorganen, maar via gemonopoliseerde 'parallelmarkten' tegen astronomische prijzen afgezet. Dit laatste gebeurde op een zo grote schaal dat Ghanezen er een aparte term voor uitvonden: *Kalabule*. Kalabule betekent letterlijk: 'keep it quiet' (houdt het verborgen). De geringe waarde van de Ghanese munteenheid, de cedi, leidde bovendien tot een grootscheepse smokkel van cacao en andere goederen naar de buurlanden waar men betaald werd in harde valuta. De levensstandaard van de arbeidende klasse zakte tot een nivo dat zelfs laag was vergeleken met de Afrikaanse standaard.

Het verzet in de samenleving groeide. Studenten en andere sectoren van de middenklasse, zoals advocaten, doktoren en universiteitsdocenten, organiseerden zich. In het leger nam de ontevredenheid onder de lagere rangen zienderogen toe omdat zij de eigen levensstandaard voortdurend zagen dalen, terwijl die van een groot aantal hoge officieren — na benoeming op een hoge regeringspost of in een management functie — in korte tijd aanzienlijk steeg. De poging van de Militaire Raad om de sociale onrust weg te nemen door het afzetten van Acheampong op 5 juli 1978 mislukte. Niemand geloofde dat Acheampong als enige binnen de Raad verantwoordelijk was voor het economische wanbeleid en de hoge mate van corruptie in de samenleving. Zijn opvolger, Lt.-Gen. Akuffo, werd gedwongen nieuwe parlementaire verkiezingen uit te schrijven en moest beloven dat hij op 20 juli 1979 de macht aan een gekozen burgerregering zou overdragen. Onder de nieuwe grondwet zouden de leden van de Militaire Raad echter gevrijwaard blijven van enige gerechtelijke vervolging met betrekking tot hun beleid en daden. Gedeeltelijk om te voorkomen dat de corrupte elementen in het leger zouden ontsnappen aan rechtsvervolging voor hun 'misdaden tegen het volk', namen de lagere rangen, verenigd in de Armed Forces Revolutionary Council, de Revolutionaire Raad, op 4 juni 1979 de macht over.

De korte regeringsperiode van de Revolutionaire Militaire Raad onder leiding van kapitein Jerry Rawlings bracht een schok teweeg in de Ghanese samenleving en is bijna een mythe geworden. De periode die duurde van 4 juni tot 24 september 1979, was een tijd van een 'grote schoonmaak' om het geschonden blazoen van het leger weer wat op te poetsen en de corruptie uit de Ghanese samenleving te bannen. Acht hoge legerofficieren werden geexecuteerd en honderden 'korrupte' officieren en burgers veroordeeld tot lange gevangenisstraffen door militaire tribunalen. Soldaten kontroleerden de markten en straften 'kalabule'-marktvrouwen met stokslagen: de Makola markt in Accra, algemeen beschouwd als het centrum van kalabule, werd met de grond gelijk gemaakt. Het werd echter al spoedig duidelijk dat de 'revolutie' niet verder ging dan de morele sfeer en niet uit was op een structureel veranderingsproces in de economie en samenleving. Rawlings bleek een typisch voorbeeld te zijn van wat een 'populistisch' leider wordt genoemd. Een leider die zich nauw met de 'gewone man' in de samenleving identificeert in zijn redevoeringen en ook bepaalde hervormingen wil aanbrengen in de samenleving

die ten gunste kunnen werken van de 'gewone man'. Populistische leiders nemen echter over het algemeen geen maatregelen die de structuur van de samenleving, met zijn uitbuiting en onderdrukking, wezenlijk veranderen.

Rawlings verwierf een enorme populariteit in Ghana, in het bijzonder onder de stedelijke arbeidersklasse. Niet alleen vanwege het feit dat hij zich in zijn uiterlijke levenswijze voordeed als een ware 'man van het volk', maar ook omdat zijn al te naïeve opvattingen in deze tijd over de oorzaken van de verarming van de bevolking overeenkwamen met de 'analyse' van de 'gewone man'. De verarming van de bevolking werd gezien als het gevolg van een soort samenzwering tussen korrupte politieke leiders, burokraten en handelaren (waaronder een stel buitenlanders, met name Libanezen). Als de bezem daar eens flink doorheen werd gehaald, zou Ghana op de weg zijn naar moreel en economisch herstel. Rawlings wist zich niet alleen verzekerd van de steun van de arbeidersklasse, maar ook van de studenten, die een voorhoederol hadden gespeeld in het verzet tegen het Acheampong regime. Geleidelijk aan schaarden zich ook andere sectoren van de middenklasse, met name de intellectuelen en 'vrije beroepen', aan de kant van Rawlings.

Rawlings beloofde immers dat hij een korte overgangsregering zou vormen naar een nieuwe parlementaire democratie. Zelfs tijdens het hoogtepunt van zijn 'schoonmaakbeurt' in juni 1979, mochten de geplande parlementsverkiezingen doorgang vinden. Het streven van de middenklasse naar politieke macht werd daarom niet voor lange tijd gefrustreerd. Bovendien werd het de middenklasse duidelijk dat de schoonmaakacties niet die omvang zouden nemen en niet die willekeur zouden vertonen als aanvankelijk gevreesd werd. Al snel bleek dat Rawlings enkel de meest beruchte corruptiegevallen zou aanpakken. Ook werd spoedig duidelijk dat Rawlings zijn taak eerder zag als 'kontroleur' van mogelijke revolutionaire uitwassen dan als 'animator' van een serieus revolutionair proces. De radikale elementen binnen de Revolutionaire Raad werden door Rawlings charisma in toom gehouden.

De beperkingen van het populisme van Rawlings in zijn eerste regeerperiode kunnen duidelijk onderkend worden. Hij preekte bij iedere gelegenheid de noodzaak van een soort verantwoordelijkheidsbesef bij de 'gewone man' in de gemeenschap, het bedrijf en de maatschappij. De 'gewone man' zou in opstand moeten komen tegen iedere vorm van corruptie in zijn omgeving. Soms beschuldigde hij de gewone man van 'lafheid' omdat deze het korrupte bewind van de Militaire Raad niet genoeg aan de kaak had gesteld. Rawlings sprak echter met geen woord over de onderdrukkende structuren ten tijde van het bewind van deze Raad, die de oorzaak waren van deze 'lafheid'. Bovendien werden geen nieuwe structuren in het leven geroepen om de gewone man te laten participeren in het bedrijfsleven en de politiek. Er was geen enkele indicatie dat Rawlings een economisch plan had opgesteld om de economie nieuw leven in te blazen. Hij liet de oplossing van de economische kri-

sis blijkbaar over aan de nieuwe burgerregering met uitzondering van een stel maatregelen die het beheer van de staatsfinanciën verbeterden.

Rawlings droeg in september 1979 de macht weer over aan een nieuw gevormde burgerregering van de People's National Party, de Nationale Volkspartij, die onder leiding van President Limann mocht aantreden. Rawlings had zichzelf slechts ten doel gesteld de corruptie uit te bannen en een morele revolutie in gang te zetten.

Ondanks de beperkingen van de kortstondige regeerperiode van Rawlings en zijn Revolutionaire Raad is deze echter wel van belang geweest voor de latere ontwikkelingen in Ghana. Rawlings morele revolutie leidde tot het ontstaan van een aantal politieke organisaties van linkse studenten en intellectuelen. De belangrijkste waren de Beweging van de Vierde Juni, de Revolutionaire Volksbond van Ghana en de Nieuwe Democratische Beweging. Tijdens de regeerperiode van Limann wisten ze hun basis nog te verbreden en hun positie te versterken. Ideologisch gezien zijn er geen onoverkomelijke verschillen tussen deze groeperingen. De Beweging van de Vierde Juni en de Revolutionaire Volksbond van Ghana verenigden zich na de tweede staatsgreep van Rawlings in het United Front. Voor hen ligt de oorzaak van de verarming van de bevolking niet zozeer in het korrupte systeem dat door de politieke leiders, burokraten en handelaren in stand wordt gehouden. Veeleer geven zij de schuld aan het neo-kolonialisme, de ondergeschikte positie van Ghana in het wereldomvattende kapitalistische systeem en de uitbuiting door multinationale ondernemingen. Zij beogen de opbouw van een socialistische samenleving en benadrukken de noodzaak van de 'vernietiging van de oude produktieverhoudingen' en van de 'bezittende klassen'. Het uiteindelijke doel is de kollektivering van de produktie en de invoering van een politiek organisatiemodel zoals Cuba en Libië dat kennen. Het aktiemodel van de drie bewegingen is echter verschillend. De Beweging van de 4e Juni en de Revolutionaire Volksbond van Ghana willen direkt boeren en arbeiders gaan organiseren en hun politiek bewustzijn vergroten. De Nieuwe Democratische Beweging, daarentegen, is van mening dat het historisch moment voor organisatie en bewustmaking van de massa nog niet aangebroken is in Ghana. Daarom is het zaak voor haar kaders om eerst zelf een gefundeerde analyse te maken van de Ghanese politieke economie. De 4 Juni Beweging nodigde Rawlings en Kojo Tsikata, een ex-kapitein in het leger en vriend van Rawlings die deelgenomen had aan de bevrijdingsstrijd in Angola, later uit om lid te worden. Rawlings werd voorzitter en Tsikata lid van het Centrale Comité van de Beweging.

Rawlings en de Nationale Verdedigingsraad, 31 december 1981 tot heden

Op 31 december 1981 grepen de laagste rangen in het leger weer de macht om een einde te maken aan de regering van President Limann. Een Provisio-

nal National Defence Council, Voorlopige Nationale Verdedigingsraad werd gevormd, en kwam onder leiding te staan van kapitein Rawlings. Deze staatsgreep kwam voor velen niet als een verrassing. Rawlings had de nieuwe burgerregering van Limann tijdens de machtsoverdracht ervoor gewaarschuwd dat het leger de ontwikkelingen in het land gedurende de burgerregering nauwlettend zou volgen.

De verwachtingen waren toch hooggespannen geweest toen Limann begon te regeren op 24 september 1979, hoewel ook toen al kritiek geleverd werd op de leiders van zijn partij. De Volkspartij claimde de opvolger te zijn van Nkrumah's partij. De grote meerderheid van de leidende figuren in de Volkspartij behoorden inderdaad tot de 'oude Nkrumah garde', waaronder de meest rechtse en vaak ook de meest korrupte elementen (die al voor de staatsgreep van 1966 geprobeerd hadden zich te ontdoen van Nkrumah en hem na deze staatsgreep 'verraden' hadden). Naast deze 'oude garde' had de Volkspartij ook een stel jonge intellectuelen in haar gelederen die in veel gevallen meer toegewijd waren aan de idealen van Nkrumah en een soort socialistische samenleving voorstonden. De samenstelling van het leiderschap van Limanns partij verklaart in belangrijke mate de ideologische- en machtsconflicten tussen 'jong' en 'oud' die de partij vanaf het begin van haar regeerperiode verscheurden. Tegen het einde van deze periode ontspon zich bovendien nog een ernstige machtsstrijd binnen de korrupte 'oude garde'.

De partij onderkende de urgentie van de economische problemen niet voldoende en kwam nooit tot een duidelijk omlijnd economisch programma. De voornaamste maatregelen waarmee de regering Limann de economische crisis wilde bestrijden, waren prioriteitsbehandeling van de landbouw, handelsliberalisatie, en het aantrekken van buitenlandse investeringen. Het Tweejarig Agrarisch Plan werd al na een paar maanden een faliekante mislukking. Het door de regering geïntroduceerde liberalisatie beleid, waarbij Ghanezen die in het bezit waren van buitenlandse valuta essentiële goederen mochten importeren, leidde niet alleen tot een verhoogde handel in buitenlandse valuta op de zwarte markt, maar ook tot astronomische prijsstijgingen. 'Kalabule' scheen weer overal zijn kop op te steken. Een investeringswet werd aangenomen die Ghana 'openlegde' voor buitenlands kapitaal; de topleiding van de partij en topburekraten leken bereid kontrakten te tekenen met buitenlandse investeerders tegen elke prijs op voorwaarde echter dat er genoeg 'smeergeld' betaald werd.

Er waren steeds grote begrotingstekorten (4,7 miljard cedi (¢) in 1980/81) en Limanns regering — in navolging van het Archeampong bewind — drukte voortdurend nieuwe bankbiljetten bij waardoor de inflatie verder toenam. Op het eind van de Limann-regering was er een inflatie van meer dan 300 procent. Terwijl het minimumloon van arbeiders ¢ 12 per dag bedroeg, kostte één brood al meer dan het minimumloon. Ministers en parlementsleden

kregen daarentegen een salaris dat de hoge inflatie meer dan compenseerde.

De desillusie van de bevolking over het bewind van Limann werd overduidelijk toen de plattelandsbevolking weigerde zich te laten registreren voor de verkiezingen van 1983 en zelfs de ambtenaren, die de registratie moesten uitvoeren, de dorpen uitjoeg. Terwijl de Volkspartij al haar aanhang verloor, werd door de bevolking met weemoed teruggekeken op de periode waarin Rawlings aan de macht was. De populariteit van Rawlings, die zich regelmatig uitliet over de politieke situatie, steeg met de dag. Vanaf zijn aantreden heeft Limann gepoogd de mythe uit de eerste Rawlingsperiode ongedaan te maken. De Nationale Volkspartij trachtte eerst Rawlings op te nemen in haar machtsstructuur. Toen hij weigerde, ontsloeg men hem uit het leger. Vervolgens trachtte men tevergeefs zijn populariteit te ondermijnen door een lasterkampagne in de pers op gang te brengen. En tenslotte ging men er toe over hem en zijn aanhangers in het leger en daarbuiten te intimideren, gevangen te nemen en hen het leven zuur te maken. Naast Rawlings was vooral Tsikata het doelwit van de binnenlandse veiligheidsdienst. In het bijzonder de Beweging van de Vierde Juni heeft er alles aan gedaan, vaak met grote persoonlijke risico's, om Rawlings en Tsikata te beschermen. De acties tegen leden en aanhangers van de voormalige Revolutionaire Militaire Raad vonden plaats in een periode van groeiende sociale onrust, stakingen, en ontevredenheid binnen het leger. De Nationale Volkspartij had gepoogd verdeeldheid te zaaien in het leger (en het aldus te 'neutraliseren') op basis van etnische sentimenten. Soldaten uit het Noorden, waaruit President Limann afkomstig was, werden opgezet tegen soldaten uit het Zuiden, met name tegen de Ewe, de etnische groepering waartoe Rawlings en Tsikata behoren.

Dit vormde de achtergrond voor de staatsgreep van 31 december 1981. Tijdens zijn eerste redevoeringen merkte Rawlings op dat hij veel geleerd had van de voorafgaande periode en veel van zijn vroegere naïeviteit verloren had. Dit keer zou hij niet meer afstand doen van de macht en het uiteindelijke doel van de nieuw ingestelde Provisional National Defence Council, de Nationale Verdedigingsraad, zou verder reiken dan een 'morele revolutie'. De Raad beoogde 'een echte revolutie die de sociale en economische orde van het land zou transformeren'. Tevens kondigde Rawlings aan dat People's Defence Committees en Workers Defence Committees, opgericht zouden worden, revolutionaire volks- en arbeidersverdedigingscomités waardoor de 'gewone man' ingeschakeld zou worden in het revolutionaire proces en een stem zou krijgen in het beslissingsproces op lokaal (gemeenschap en bedrijf), distrikt, regionaal en nationaal nivo.

De revolutionaire doelstellingen van de Raad en de oprichting van nieuwe instituties voor de participatie van de 'gewone man' deden de tweede periode Rawlings duidelijk verschillen van de eerste. Ook de samenstelling van de Raad verschilt van die uit de vorige periode. Deze bestaat niet

CENTRAL MARKET WOMEN'S ASSOCIATION
P.D.C. OFFICE
P.O. BOX 88, HO.



enkel uit soldaten en lagere officieren, maar ook hogere officieren en burgers maken deel uit van de Raad. Rawlings maakte vanaf het begin duidelijk dat de coup van 1981 geen verdeeldheid mocht zaaien binnen het leger, en dat ook de hogere officieren betrokken zouden worden bij het revolutionaire proces. De nieuwe Raad bestond oorspronkelijk uit zeven personen: drie afgevaardigden van de lagere rangen, nl. Rawlings, Adjei Boadi en Akata Pore; een afgevaardigde van de hogere rangen, Brigadier Nunoo-Mensah, een afgevaardigde van de kerken, Dr. Damuah, een katholiek priester die al eens door zijn kerk geëxcommuniceerd was maar alomteweesd gewaardeerd werd in religieuze kringen; een afgevaardigde van de arbeiders, J.A. Kwei, een lokaal vakbondsleider die nationale bekendheid had verworven toen hij tijdens de regering van Limann een arbeidersdemonstratie had geleid gericht tegen het regeringsbeleid; en tenslotte een afgevaardigde van de studenten en linkse organisaties, Chris Atim, die belangrijke functies had bekleed in de Nationale Ghanese Studenten Bond en tevens algemeen sekretaris was van de Vierde Juni Beweging.

De samenstelling van de Verdedigingsraad was een duidelijke weerspiegeling van de sociale krachten waarop deze Raad wilde steunen. Het leger, arbeiders, studenten en linkse organisaties hadden inderdaad onmiddellijk na de coup hun steun aan het nieuwe bewind betoond; de kerken stelden zich echter vanaf het begin veel gereserveerder op en de benoeming van de priester Damuah in de Raad was een doorn in het oog van de katholieke kerk. Het is tevens belangrijk op te merken dat de Raad een konglomeraat van ideologische standpunten bevatte wat het bijzonder moeilijk maakte om tot een duidelijke en eensgezinde ideologische koers te komen (die ook zo opvallend had ontbroken tijdens de vorige Rawlings-periode). Aan de linkerzijde van het ideologische spektrum stonden Atim, Akata Pore en Kwei; aan de rechterzijde Nunoo-Mensah en Dr. Damuah. Rawlings en Adjei Boadi leken in het begin in het centrum te staan, en weken nu eens uit naar de linkerzijde en dan weer naar de rechterzijde.

De manier waarop Rawlings zijn ministers koos (nu sekretarissen genoemd) deed reeds twijfel rijzen onder zijn aanhangers over de loop van het revolutionaire proces. De verschillende linkse organisaties, studenten en radicale arbeidersgroeperingen protesteerden vooral heftig tegen de benoeming van vroegere politici in het kabinet (vooral gerekruteerd uit de oppositiepartijen tegen Limann) wier ideologische positie wel heel erg verwijderd leek van enig revolutionair elan. Rawlings hield echter totaal geen rekening met de vele protesten en deed alleen een beroep op de benoemde sekretarissen 'om door hun werk te tonen dat zij het volk wilden dienen'. De Raad moest volgens hem een 'nationale regering' zijn, die de belangen van alle groeperingen in de samenleving moest dienen maar vooral die van de 'gewone man'. Hier werden reeds bepaalde tendensen zichtbaar, die steeds duidelijker vorm kregen in de loop van de tijd.

Rawlings scheen niet veel van zijn populistische instelling verloren te hebben. Hij identificeerde zich regelmatig met de 'gewone man', maar hij wilde bepaald geen klassenstrijd in de samenleving aanwakken en toonde zich meestal bereid tot het maken van 'kompromissen'. Hoewel Rawlings voorzitter was geweest van de Vierde Juni Beweging onder Limann, was hij niet bereid zijn beleid te laten bepalen door de linkse organisaties. Wel wilde hij gebruik maken van de diensten van bepaalde *individuen* binnen deze organisaties. Slechts één lid van de linkse organisaties was vertegenwoordigd in het eerste kabinet. Ondanks alle retoriek van 'demokratische participatie' bleek al spoedig dat Rawlings alleen de koers van de 'revolutie' wilde uitzetten in nauwe samenwerking met zijn speciale adviseur Kojo Tsikata die notabene niet eens lid van de Raad en het kabinet was. De Raad kwam als regeringsorgaan slechts heel zelden bij elkaar. Dit betekende dat kabinetvoorstellen enkel beoordeeld werden op hun merites door Rawlings en Tsikata (en dat andere leden van de Raad vaak niet eens wisten wat er zich allemaal achter de schermen afspeelde).

De linkse organisaties, onderling sterk verdeeld en niet voldoende voorbereid om een leidende rol te spelen op het hoogste nivo van het revolutionaire proces, waren teleurgesteld dat zij geen (grote) invloed konden uitoefenen op het gebied van de Raad en de te varen ideologische koers. Wel werden zij betrokken in het coördinatiewerk van de Volks- en Arbeiderskomités op distrikts-, regionaal en nationaal nivo. Deze komites werden op nationaal nivo overkoepeld door een Nationaal Verdedigingskomité.

Vanaf het begin had dit Nationale Verdedigingskomité problemen met de regerende Raad. Het Komité wilde zich niet louter beperken tot revolutionaire slogans en betekenisloze kreten tegen het imperialisme, maar zag de lokale Volks- en Arbeiderskomités als organisaties van de arbeidende klasse die een voortdurende klassenstrijd moesten voeren in de Ghanese samenleving. Men organiseerde acties van de Volkskomités tegen korrupte chiefs, bureaucraten en huiseigenaren en tegen de middenklasse die haar eigen beroepsorganisaties in het leven had geroepen. De middenklasse was vanaf het begin gekant tegen een echt revolutionair proces dat haar geprivilegieerde positie in de samenleving zou kunnen aantasten, en zij greep de instelling van de Volkskomités aan om uiting te geven aan haar vijandigheid ten aanzien van het revolutionaire proces. Deze Volkskomités sloten de middenklasse immers uit van deelname aan de besluitvorming in de samenleving. Eén van de leiders van de middenklasse merkte eens op: 'alleen over mijn lijk zal dit land geregeerd worden door de Volkskomités'. Ook organiseerde het Nationale Komité acties binnen de bedrijven. Verschillende korrupte managers werden uit hun functie ontheven en sommige buitenlandse bedrijven, beschuldigd van activiteiten die indruisten tegen de belangen van de Ghanese staat en arbeiders, werden door de arbeiders overgenomen.

De regerende Verdedigingsraad keek met argwaan naar deze 'ge-

welddadige' akties van de massa die 'de samenleving en de bedrijven ontwrichtten'. Rawlings zelf lanceerde regelmatig felle aanvallen op het functioneren van de Volks- en Arbeiderskomités. Rawlings zag de Volkskomités liever als 'opbouworganen' van de gemeenschap (aandacht voor gemeenschapstaken zoals zorg voor de hygiëne, wegenverbetering, het bouwen van scholen, het aanleggen van gemeenschapsboerderijen etc.). De Arbeiderskomités als 'produktie-organen'. Nog ongeruster werd Rawlings toen hij zich bewust werd van de groeiende invloed van het Nationale Komité onder de arbeidersklasse. Het Nationale Komité organiseerde kursussen, gaf een eigen krant uit, verzorgde programma's op radio en t.v. en ontplooidde nog andere activiteiten om het bewustzijn van de arbeiders te vergroten. Al deze activiteiten oefenden een grote aantrekkingskracht uit op de arbeiders. Omdat er zelfs na enkele maanden nog geen duidelijke richtlijnen kwamen van de kant van de Raad met betrekking tot het revolutionaire proces, wendde de massa zich tot het Nationale Komité voor leiding in het revolutionair proces. De Raad beschuldigde het Komité van de vorming van een 'parallele regering' en Rawlings beschouwde de activiteiten van het Komité als een aanslag op zijn populariteit en zelfs als een aanval op zijn machtspositie.

De Raad scheen, evenals tijdens de eerste Rawlings-periode, meer aandacht te besteden aan de uitroeiing van de korruptie en andere 'misdaden tegen het volk' (zoals belastingfraude), waarvoor speciale onderzoeks- en rechtsorganen in het leven werden geroepen, dan aan een radicale transformatie van de samenleving. Verschillende *naams*veranderingen werden doorgevoerd zonder structurele veranderingen. Het leger werd een 'volksleger' en de politie een 'volkspolitie', maar het bleven wel organen die het volk onderdrukten. Het mensonwaardig optreden van politie en leger t.a.v. de bevolking en uitpersing op grote schaal in de naam van de 'revolutie' hebben vanaf het begin het blazoen van de 'revolutie' ernstig bezoedeld.

Het 'IMF-debat' werd de krachtmeting tussen de verschillende ideologische posities binnen de revolutie. Op 27 augustus 1982 vond er een vergadering plaats waarbij vertegenwoordigers van de Verdedigingsraad, het Nationale Komité, het kabinet en de Economic Review Committee, de Economische Adviesraad, aanwezig waren. Dr. Abbey, één van de leden van de Economische Adviesraad, gaf een uiteenzetting over de precieze economische positie van Ghana (met name het enorme tekort aan noodzakelijke deviezen) en hield de vergadering voor dat een grote kapitaalsinjectie vanuit het buitenland nodig was om de Ghanese economie weer op het goede spoor te krijgen. Hij deelde mee dat er voorlopige besprekingen hadden plaatsgevonden met het IMF op de Amerikaanse ambassade in Accra. Hierbij had het IMF zich in principe bereid verklaard om Ghana een krediet te verschaffen van zo'n 500 miljoen dollar als men bereid was te voldoen aan bepaalde voorwaarden, waaronder een devaluatie van de Ghanese munteenheid, de cedi (¢). Hoewel Dr. Abbey zich niet uitliet over de andere voorwaarden,

bleken deze, zoals later duidelijk werd, de volgende te zijn:

- een aanzienlijke verhoging van de producentenprijs van cacao;
- de intrekking van subsidies op gemeenschapsvoorzieningen (zoals onderwijs en gezondheidszorg);
- de verhoging van de brandstofprijs;
- vermindering van de macht van de Volks- en Arbeiderskomités die 'remmed werken op de produktiviteit'. Wat de IMF in feite wilde, was een totale afschaffing van deze komités;
- het stoppen van de aanvallen op de Verenigde Staten en multinationale ondernemingen;
- het verbod op politieke organisaties met een duidelijke linkse signatuur.

Het bleek al spoedig tijdens deze vergadering dat Rawlings bereid was het IMF-'pakket', inclusief een eventuele devaluatie, te aanvaarden als de 'enige uitweg uit de voortdurende economische crisis'. De linkse krachten in de Raad (met name Atim en Akata Pore), het kabinet en het Nationale Komité verwierpen deze 'neo-koloniale' oplossing en verzetten zich fel tegen een eventuele devaluatie. Zij waren van mening dat een devaluatie enkel overwogen kon worden binnen een algeheel economisch herstelprogramma — en aan zo'n plan was de Raad nog steeds niet toegekomen.

Hoewel het voorstel van de Economische Adviesraad verworpen werd door de meerderheid van de vergadering, had Rawlings reeds Kwesi Botchwey, de Sekretaris van Financiën en Economische Planning, naar New York gezonden om verder te onderhandelen met het IMF.

Na deze vergadering werden de conflicten tussen Rawlings en de linkse bewegingen steeds feller. Eind oktober 1982 werden enkele leden van het Nationale Komité en een aantal leiders van de Volkspartij gevangen genomen. Sommigen werden gefolterd en een enkele zelfs vermoord. De mislukte coup van 23 november, waarbij de linkse beweging niet betrokken was geweest, werd door Rawlings en Tsikata aangegrepen om deze beweging totaal uit te schakelen. Sommigen werden in de gevangenis geworpen; andere waren in staat het land uit te vluchten. De Raad en het kabinet werden 'gezuiverd'. Het Nationale Komité werd tijdelijk ontbonden.

Nadat de radicale linkervleugel geëlimineerd was, lag de weg naar het IMF voor Rawlings en zijn getrouwen open en 'verwaterde' het 'revolutionaire proces' meer en meer. Rawlings verklaarde later: 'Wij hadden acht maanden nodig om ons te ontdoen van de "anarchisten" en diegenen die buitenlandse hulp in de weg stonden.' De Volks- en Arbeiderskomités werden van hun klasse-karakter ontdaan: voortaan konden ook managers deel uitmaken van de Arbeiderskomités en iedereen, ongeacht zijn klasse-afkomst, kon lid worden van de Volkskomités. Rawlings preekte steeds vaker over de noodzaak van een 'nationale verzoening'. In maart 1983 bijvoorbeeld zei hij: 'Wij willen nogmaals duidelijk stellen dat wij niets hebben tegen welke persoon of groepen van personen dan ook. Onze revolutie is gericht tegen

kriminele activiteiten en onrechtvaardigheid... De problemen van ons land zijn legio. Deze problemen hebben wij zelf gemaakt. Daarom moet iedereen zonder uitzondering zich inspannen om ze op te lossen.'

Op dat tijdstip echter was de steun voor zijn bewind onder de bevolking danig geslonken. De middenklasse had haar verzet tegen het bewind opgeschroefd in juni 1982. Toen werden er drie rechters en een gepensioneerde legerofficier vermoord en al spoedig rees de verdenking dat leden van de Raad rechtstreeks betrokken waren geweest bij deze moorden. Vanaf dat moment eiste zij, daarbij gesteund door de kerken, dat de Raad afstand zou doen van de macht en deze zou overdragen aan een 'nationale regering', waarin alle belangengroepen in de samenleving vertegenwoordigd zouden zijn.

Het leger was ook al geen betrouwbare bondgenoot meer. Rawlings had, evenals het Limann-bewind, de etnische sentimenten in het leger aangewakkerd. Hij steunde binnen het leger vooral op leden van zijn eigen etnische groepering, de Ewe, die strategische posities bezetten en vaak de beste wapens in handen hebben. Na de verschillende (mislukte) staatsgrepen die plaatsgevonden hebben in Ghana tijdens de huidige Rawlings-periode (november 1982; februari en juni 1983) zijn veel soldaten uit Noord-Ghana verdacht (op vaak wel heel twijfelachtige gronden) van 'ondermijning van het bewind', gevangen genomen en zelfs gedood.

De Nationale Ghanese Studenten Bond, die onder een radikaal leiderschap stond, had aanvankelijk het bewind gesteund. Dit leiderschap had er aan meegewerkt dat de universiteiten direkt na de coup voor drie maanden gesloten werden en dat de studenten ingezet werden op het platteland voor allerlei dienstverlenende taken. Verschillende factoren hebben er toe bijgedragen dat deze steun voor het revolutionaire proces omsloeg in oppositie na de terugkeer van de studenten op de universiteiten. Een deel van de studenten beschuldigde het radikale leiderschap van gebrek aan democratie (studenten waren niet voldoende geraadpleegd over hun instemming met de sluiting van de universiteiten en hun 'vrijwillige' inzet op het platteland) en van eigen belang bij hun steun aan de revolutie (verschillende studentenleiders toerden rond in auto's verschaft door de Raad). Een ander deel van de studenten was teleurgesteld in het langzame revolutionaire proces. De grote meerderheid van de studenten echter was bevreesd dat de revolutie hun universitaire studie en een (toekomstige) bevoorrechte positie in de samenleving zou bedreigen (er waren reeds plannen om de studenten tijdens en na hun studie meer diensten te laten bewijzen aan de bevolking). Door deze oppositie verdwenen de radikale studentenleiders van het toneel om plaats te maken voor meer konservatieve leiders. Deze wisten handig gebruik te maken van de heersende onlustgevoelens binnen de studentenwereld om een stemming tegen de regering te kweken en aansluiting te zoeken bij andere oppositiegroepen in de samenleving (met name de georganiseerde delen van de middenklasse). Sindsdien hebben er regelmatig gewelddadige demonstraties

van studenten plaatsgevonden waarbij zij slaags raakten met Rawlings getrouwe arbeiders en lompoproletariërs (soms gerekruteerd en bewapend door de regering). Studenten eisten ook het aftreden van de regering. Sinds mei 1983 zijn alle universiteiten gesloten om de macht van de studenten te breken.

Hoewel de regelmatige conflicten tussen studenten en arbeiders aantonen dat Rawlings nog steeds een bepaalde aanhang onder de arbeiders heeft, is ook deze machtsbasis danig geslonken in de loop van de tijd. Direct na de coup van december 1981 waren er al hevige spanningen geweest binnen de arbeidersklasse en arbeidersbeweging. De oprichting van de Arbeiderskomités binnen de bedrijven leidde vaak tot felle conflicten tussen deze Komités en lokale bonden. Persoonlijke redenen waren vaak de oorzaak van deze conflicten, maar ook het feit dat er in het begin van de revolutie geen duidelijke taakverdeling was tussen de Komités en lokale bonden: Comitéleiders voelden zich toen oppermachtig in de bedrijven, ver verheven boven het management en lokale vakbondsleiders.

Ook probeerden verschillende radikale vakbonden en Komités in het Accra-Tema gebied, verenigd in de zgn. Associatie van Lokale Bonden, het leiderschap van de Ghanese Vakcentrale en de 17 nationale bonden over te nemen in de eerste maanden na de coup. Ze kregen hierbij duidelijke steun van de regering, in het bijzonder van de arbeidersvertegenwoordiger in de Raad, J.A. Kwei. De leiding van de Ghanese vakcentrale werd beschuldigd van corruptie, ondemokratisch optreden, bureaucrativering en voortdurend verraad van arbeidersbelangen. Dit leidde uiteindelijk tot de overname van de Vakcentrale op 29 april 1982 en het onvrijwillig ontslag van alle toenmalige leiders van de Centrale en de nationale bonden. Interimbestuurskomités werden opgericht om het bestuur van de Centrale en de nationale bonden over te nemen. Er was veel verzet bij bonden buiten het Accra-Tema gebied tegen deze machtsovername; en dit verzet kon vaak alleen gebroken worden door intimidatie en regeringsteun (waarbij brute onderdrukking van arbeidersdemonstraties niet geschuwd werd). De oppositie nam nog toe toen bleek dat er van de geplande democratisering van de Centrale en de nationale bonden niet veel terecht kwam. Veel van de nieuwe leiders werden beschouwd als 'regeringsagenten'. Dit laatste bleek overduidelijk toen na 10 maanden nieuwe verkiezingen werden gehouden bij de nationale bonden en verschillende oude leiders weer gekozen werden.

Terwijl bovengenoemde conflicten reeds grote ontevredenheid kweekten binnen de bonden ontplofte het kruitvat pas werkelijk toen de begroting op 22 april 1983 werd gepresenteerd, die duidelijk geïnspireerd was door het IMF. Voor het eerst in de geschiedenis van Ghana vonden er 'IMF-rellen' plaats. De harde begroting was gebaseerd op het populistische idee dat 'alle Ghanezen verantwoordelijk waren voor de economische problemen en daarom ook iedereen de lasten daarvan moesten dragen'. De maatregelen van dit budget leken echter zwaarder te drukken op de schou-

ders van de arbeidersklasse dan op die van de middenklasse en nationale bourgeoisie. Het budget bevatte onder andere een soort gemaskeerde devaluatie, de opheffing van subsidie op gemeenschapsdiensten (zoals gezondheid en onderwijs) en astronomische prijsstijgingen. Het minimumloon werd opgetrokken van ₵ 12 tot ₵ 21.63, bij lange na niet genoeg om de arbeiders te compenseren voor de sterk gestegen prijzen. De eerste weken na de presentatie van de begroting waren de pijnlijkste in de regeerperiode van Rawlings, omdat zijn trouwste aanhangers, de arbeiders, overal de straat optrokken om de directe terugtrekking van de begroting te eisen. De arbeiders van de olieraffinaderij in Tema, die behoren tot de meest radicale arbeidersgroepen in het land, beschreven de begroting als 'onmenselijk en dodelijk' voor de arbeidersklasse.

'Vóór de revolutie van 31 december 1981 leefde de arbeidersklasse in Ghana in onbeschrijfelijke ellende, de prijzen waren veel te hoog, de kalabule was diep geworteld in de Ghanese samenleving, en de arbeiders zagen uit naar een goddelijke interventie... Toen dan eindelijk de revolutie aanbrak, dachten de arbeiders vol vertrouwen dat het uur van hun redding was aangebroken. Hun steun voor de revolutie was totaal en hun respect voor het leiderschap van de revolutie ongeëvenaard in de Ghanese geschiedenis. Maar langzamerhand begon ons vertrouwen in de revolutie te tanen, prijzen van essentiële goederen stegen met de dag terwijl de kalabule in de samenleving blijkbaar niet door het geweer bedwongen kon worden.'

Op de eerste Mei, de dag van de arbeid, daagden er nog geen 10 arbeiders op om naar de toespraak van Rawlings te komen luisteren (Rawlings kwam trouwens zelf ook niet opdagen). Tijdens een nieuwe bijeenkomst op 4 mei bij het gebouw van de Vakcentrale in Accra werden de afgevaardigden van de Raad en de voorzitter van het interim-bestuurscomité van de Ghanese Vakcentrale door de arbeiders uitgejouwd, mishandeld en weggejaagd. Arbeiders schreeuwden: 'Wij hebben honger, wij hebben eten nodig en geen speeches.' Deze reacties kwamen als een schok voor Rawlings en Botchwey, de Sekretaris van Financiën en Economische Planning, die de begroting had opgesteld; zij gaven de schuld van de vele rellen aan 'boekhouders' en 'nutteloze intellectuelen'. Botchwey was gedwongen om weer met de vakbeweging te onderhandelen en was uiteindelijk bereid het nieuwe minimumloon toch wat op te trekken van ₵ 21.63 tot ₵ 25.*

De positie van het bewind van Rawlings is uiterst precair. Het grootste deel van de bevolking heeft alle vertrouwen in het bewind en een betere toekomst verloren. De grote droogte van de laatste jaren heeft de voedselvoorziening ernstig aangetast, en deze is nog verergerd door de gedwongen terugkeer van honderdduizenden Ghanezen uit Nigeria. De transportproblemen nemen met de dag toe door gebrek aan benzine (ondanks dat Lybië Ghana

* Voor de geïnteresseerde lezer verwijzen we naar de eerstvolgende *Ghana Nieuwsbrief* waarin met meer details wordt ingegaan op de positie van de arbeiders en de arbeidersbeweging in Ghana.

regelmatig geholpen heeft door de levering van olie op kredietbasis). De transportproblemen hebben tot gevolg dat voedseloverschotten op het platteland niet naar de steden vervoerd kunnen worden en dat arbeiders gedwongen zijn uren te lopen naar hun werk. Fabrieken draaien niet meer of hoogstens op 10-20 procent van hun capaciteit (gebrek aan grondstoffen). Iedereen probeert wat extra-geld te verdienen om te overleven en dit leidt vaak tot 'kalabule' activiteiten. Gedurende een massabijeenkomst met de leider van de revolutie zei een vrouw rechtuit tot Rawlings: 'Ik heb honger ... wij hebben jou niet gesteund vanwege jouw knappe gezicht, maar omdat wij dachten dat jij ons leven kon verbeteren. Nu lijden wij honger. De prijzen zijn hoog maar jij zegt dat wij geen kalabule mogen bedrijven. Ik zeg het je rechtuit in je gezicht, ik begin vandaag weer met kalabule...'

In oktober 1983 moest de Raad onder druk van het IMF overgaan tot een forse devaluatie (van \$ 1 = ₦ 2.75 tot \$ 1 = ₦ 30), en de prijzen van brandstof, drank en sigaretten werden verhoogd. Waarschijnlijk betekent deze devaluatie een verdere verslechtering in de levensstandaard van het merendeel van de bevolking. Velen zien geen andere uitkomst meer dan maar weer illegaal te gaan werken in Nigeria met alle risico's vandien. Ondanks het feit dat de oppositie — met name de organisaties van de middenklasse — staat te popelen om de macht over te nemen, is het maar de vraag of zij in de huidige precaire economische situatie een alternatief kan vormen voor het bewind van kapitein Jerry Rawlings.